

GŁOS W DYSKUSJI – NA KONFERENCJI z dnia 21.04.2009 r.
nt. BADANIA W NAUKACH EKONOMICZNYCH
I ROZWÓJ KADR – PROBLEMY MERYTORYCZNE,
METODOLOGICZNE ORAZ FORMALNO-PRAWNE

Jacek Chotkowski

Pracownia Badań Rynkowych Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Zakład w Boninie
Kierownik: dr Jacek Chotkowski

„Wszelkie poznanie rzeczy na podstawie samego tylko czystego rozsądku lub czystego rozumu nie jest niczym, jak tylko złudą, a prawda leży tylko w doświadczeniu”

Immanuel Kant

Przedstawiono głos w dyskusji odnośnie potrzeby ukierunkowywania badań ekonomicznych w większym stopniu na rozwiązywanie rzeczywistych problemów praktyki rolniczej i gospodarczej. Nieprawidłową strukturę nakładów na badania i rozwój (B+R) w Polsce, polegającą na zbyt niskim udziale nakładów na badania stosowane i rozwojowe w stosunku do badań podstawowych stwierdza się w strategicznych dokumentach dotyczących rozwoju kraju (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007) oraz rozwoju nauki (Strategia Rozwoju Nauki Polskiej 2007). Rolnictwo polskie, ze względu na rozproszenie przestrzenne, rozdrobnienie podmiotów gospodarczych (dominują drobne gospodarstwa rodzinne) oraz zapóźnienie technologiczne, zarówno w stosunku do pozarolniczych działów gospodarki, jak i rolnictwa zachodnioeuropejskich krajów Unii Europejskiej, szczególnie potrzebuje wsparcia nauki. Wsparcie to zapewniają badania o charakterze aplikacyjnym, przydatne do zastosowania w praktyce gospodarczej. Zaliczamy tutaj zarówno analizy gospodarstw lub przedsiębiorstw agrobiznesu i innych podmiotów, zwłaszcza przodujących mogących pełnić rolę wzorca, jak przeznaczone dla gospodarki wszelkiego rodzaju rozwiązania modelowe. Waler przydatności dla praktyki mają ponadto m. in. analizy funkcjonowania rynku określonego produktu (np. mleka, wieprzowiny, zbóż, ziemniaków), prognozy gospodarcze czy oceny ekonomiczne oferowanych praktyce nowych rozwiązań.

Alternatywnym kierunkiem badań naukowych, w tym ekonomicznych są prace o charakterze podstawowym. Zaliczamy tutaj w szczególności badania poznawcze i teoretyczne. Tworzenie teorii ekonomii ma fundamentalne znaczenie dla nauk ekonomicznych. Historycy myśli ekonomicznej dzielą teorię na kierunki główne (dominujące) oraz poboczne (heterodoksyjne). Rozwój teorii ekonomii ukierunkowany jest głównie na tworzenie modeli ekonomicznych, w tym modeli funkcjonowania gospodarki (rynku) i zapewnienia jej warunków

równowagi. Rozwiązania i modele teoretyczne pośrednio wykazują swą przydatność w publikacjach i opracowaniach przygotowywanych na użytek praktyki, gdyż dostarczają ogólnych wskazówek odnośnie najważniejszych elementów procesu gospodarczego. Publikacje utylitarne w wielu wypadkach polegają na empirycznej weryfikacji modeli teoretycznych.

Zalecenie odnośnie prawidłowej struktury badań naukowych polega na dążeniu do zrównoważenia kierunków teoretycznych i kierunków aplikacyjnych. W tym celu, jak już wcześniej wspomniano, należy zwiększyć w nakładach i publikacjach kierunki badań przydatnych do zastosowania w praktyce życia gospodarczo-społecznego. Jak m. in. wspominał, zmarły przed prawie 25 laty, prof. Marian Rojewski, rywalizacja o dominujący kierunek badań w naukach ekonomiczno-rolniczych toczyła się już w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Liderem środowiska uczonych reprezentujących badania stosowane był prof. Ryszard Manteuffel, natomiast środowiska badań teoretycznych (opartych w szczególności na zastosowaniu ekonometrii) był prof. Anatol Brzoza. We współzawodnictwie tym przewagę zyskały wówczas badania przydatne do zastosowania w gospodarce rolnej.

Drugim problemem ukierunkowania badań ekonomicznych, również mającym swoje uwarunkowania historyczne, jest relacja między analizami zaliczanymi do problematyki ekonomii podaży, a udziałem opracowań poświęconych ekonomii popytu. Wśród narzędzi badawczych ekonomii podaży należy wymienić funkcję produkcji. Służy ona do określania jakie czynniki kształtują wielkość produkcji lub kosztów oraz ustalenia optymalnych ekonomicznie poziomów nakładów. Z kolei ekonomia popytu służy do badania czynników kształtujących poziom popytu. Jak pisał prof. Michał Sznajder w jednym z Biuletynów Informacyjnych Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu starsi wiekiem ekonomiści większość swoich badań poświęcają ekonomice przedsiębiorstwa (gospodarstwa), co wynika z przyzwyczajen z okresu gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Natomiast młodszy naukowcy raczej podejmują „nowocześniejsze” kierunki, jak badania rynku oraz analizy kształtowania się popytu na produkty rolno-spożywcze. Do czynników oddziaływania na wielkość popytu zaliczamy również problematykę marketingu. Od czasu wolnorynkowej transformacji polskiej gospodarki, w tym rolnictwa, sytuację rynkową charakteryzuje przewaga podaży nad popytem. W związku z tym w badaniach ekonomicznych przewagę powinny zyskać zagadnienia ekonomii popytu. Postulat zrównoważenia problematyki badań ekonomicznych dotyczy więc również ustalenia właściwych relacji między analizami kształtowania podaży w stosunku do badań popytu.

Jeden ze znakomitych referentów konferencji prof. Krzysztof Jajuga stwierdził, że nauki ekonomiczne posiadają niezaskuszenie niską rangę wśród innych dziedzin nauk. Skutkuje to m. in. pomijaniem ekonomistów we władzach instytucji i organizacji naukowych. Myślę, że podobnie ekonomika rolnictwa powinna zyskać ważniejsze miejsce wśród nauk rolniczych. Weryfikuje bowiem oferowane praktyce przez naukę innowacje i nowe technologie oraz dostarcza rozwiązań z zakresu postępu ekonomiczno-organizacyjnego. Przydatność ekonomistów w naukowych gremiach decyzyjnych wynika z dysponowania profesjonalną wiedzą z zakresu zarządzania. Wśród kierunków badań ekonomiczno-rolniczych należy w przyszłości więcej uwagi poświęcić postępowi biologicznemu. Jak podkreśla prof. Henryk Runowski stanowi on centralny punkt w strategii rozwoju nauk rolniczych. Znaczenie postępu biologicznego rośnie w miarę upowszechniania się modelu wzrostu zrównoważonego w rolnictwie polskim.

Na zakończenie należy wspomnieć o najważniejszym problemie jakim jest ciągle ogólnie niski poziom nakładów na badania i rozwój (B+R) w naszym kraju. W krajach o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego udział nakładów na naukę w relacji do poziomu PKB jest co najmniej trzykrotnie wyższy niż w Polsce. Z punktu widzenia badań ekonomiczno-rolniczych niekorzystnym trendem jest dodatkowo spadek udziału nauk rolniczych w strukturze nakładów na badania i rozwój. Dzieje się tak, mimo poszerzania spektrum tych badań o problematykę rozwoju obszarów wiejskich, ochrony środowiska i krajobrazu przyrodniczego, a także dziedzictwa kulturowego.

Adres do korespondencji:
dr inż. Jacek Chotkowski
Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin
Pracownia Badań Rynkowych
76-009 Bonin k. Koszalina
tel. (0 914) 342 30 31 w. 233
e-mail: chotkowski@ziemniak-bonin.pl